

ΤΑΞΙΔΙ ΜΕΛΙΤΟΣ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

✱

ΜΑΥΡΟ ΚΟΥΤΙ - ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΠΕΡΙ ΗΓΕΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ,
Εκδόσεις Πατάκη, 2015

ΑΛΛΕΓΚΡΑ, Εκδόσεις Πατάκη, 2014

ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΚΑΒΟΥΡΑΣ, Εκδόσεις Πατάκη, 2013

ΟΠΛΩΝ ΚΡΙΣΙΣ, Εκδόσεις Πατάκη, 2012

ΕΤΣΙ ΚΑΝΟΥΝ ΟΛΕΣ, Καστανιώτης, 2011

Η ΕΒΔΟΜΗ ΑΙΣΘΗΣΗ - ΤΡΟΙΚΑ ΜΟΙΡΑ, Καστανιώτης, 2010

Ε, ΠΡΟΕΔΡΕ!, Καστανιώτης, 2009

ΛΕΥΚΟ ΚΟΤΣΥΦΙ, BLUE TREE, ΜΑΥΡΟ ΚΑΡΑΒΙ, Καστανιώτης, 2008

ΘΗΛΥΚΟ ΠΟΚΕΡ, Καστανιώτης, 2006

ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ ΑΛΧΗΜΙΣΤΕΣ, Καστανιώτης, 2005

ΒΑΜΠΙΡ ΚΑΙ ΚΑΝΙΒΑΛΟΙ, Καστανιώτης, 2004

ΤΑΝΓΚΟ ΤΟΥ ΤΣΕ - ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΤΙΝΑ, αφήγηση για την
παγκοσμιοποίηση στον 21ο αιώνα, Καστανιώτης, 2002

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΜΕΡΑΣ (ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΕΡΩΣ -
ΑΠΟΚΡΥΦΟΣ ΒΙΟΣ), μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 2001

Μ°, γυναικείο αντιμυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1999

ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΜΠΛΟΥΖ, μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1997

Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΝΟΕΜΒΡΗΣ, μυθιστόρημα, Καστανιώτης, 1996

Ο ΣΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ, Καστανιώτης, 1995

THE DREAM - ΣΚΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ, Καστανιώτης, 1994

ΜΕΤΑ, Νέα Σύνορα, 1992

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ 2000, Σύγχρονη Εποχή, 1983

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ,
Σύγχρονη Εποχή, 1982

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, Σύγχρονη Εποχή, 1979

ΜΙΜΗΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ

Ταξίδι μέλιτος

Ιστορικό μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 376

Μίμης Ανδρουλάκης, *Ταξίδι μέλιτος*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος
Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)
και Μίμης Ανδρουλάκης, Αθήνα, 2015

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Νοέμβριος 2015

K.E.T. A182 K.E.Π. 972/15

ISBN 978-960-16-6545-0

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εν πλω: Γυναίκες, γυναίκες!	9
Σκοτεινά πρόσωπα.	79
Σκιές και ψίθυροι.	119
Ο αρχιερέας της διαπλοκής και οι δύο θαυμαστές Μαρίες.	147
Από τη σύγκρουση με τον Κέινς στο τρίγωνο: Ιρένε, Βιρτζίνια, Βίτα	179
Νέα Υόρκη: Μία εξομολόγηση δίχως όρια	238
Πάσο Ρόμπλες και Χόλιγουντ: Moonlight Sonata	288
Αβάντα-Κούσκο: ένας έρωτας στα 3.399 μ.	314
Η νύχτα που η Έλενα «έφαγε» τον Ελευθέριο Βενιζέλο	362
Ευχαριστίες	433

Εν πλω: Γυναίκες, γυναίκες!

Δύσκολα θα 'λεγες αυτό το ζευγάρι νιόπαντρο. Απίθανο να το φανταστείς να κάνει έρωτα πριν ανοίξει τα μάτια του, πριν καν σηκωθεί ο ήλιος ή ν' ακούει κολλημένος ο ένας στον άλλο τον ωκεανό στο ρυθμικό σκαμπανέβασμα του πλοίου. Κι ύστερα να τινάζεται πεινασμένο για το πρωινό και να επιστρέφει στο αγκάλιασμα ξανά και ξανά.

Εκείνη τον ένιωθε να 'χει παραδοθεί σ' έναν παιδικό ύπνο όσο κρατούσε η φθινοπωρινή καταιγίδα – πάντα στις μεγάλες δυσκολίες έχει τον ύπνο στην τσέπη-, ενώ σαν γλύκανε ο καιρός άκουγε τους διπλοαναστεναγμούς του ανάμεσα στο αγκομαχητό της μηχανής, μέχρι που σηκώθηκε προσεκτικά για να περάσει στο διπλανό σαλονάκι-γραφείο της βασιλικής καμπίνας. Εκεί, στον λιγοστό φωτισμό, καταφεύγει στη μετάφραση του αρχαίου ιστορικού – παρηγοριά ή αντιστήριγμα καθώς αισθάνεται μετέωρος, συντετριμμένος, τα φτερά του κομμένα. «Ο καταραμένος ο Θουκυδίδης», σκέφτεται εκείνη, «έγινε θηλιά στον λαιμό του, θαρρείς

πως του στέλνει ένα ιδιαίτερο μήνυμα για τον θρίαμβο και την τραγωδία του».

Πάνε τρεις μέρες που σάλπαρε το «Aquitania» –στις 15 Οκτωβρίου του 1921– από το λιμάνι του Σαουθάμπτον για τη Νέα Υόρκη και τον βρίσκουμε πάντα βιδωμένο να δουλεύει στην καμπίνα του μακριά από τους συνεπιβάτες, με τις ανέσεις βέβαια που προσφέρει η ξενοδοχειακή υποδομή κι εξυπηρέτηση του υπερωκεάνιου στην πρώτη θέση, στα πρότυπα του παρισινού «Ritz Hotel». Σήμερα το μεσημέρι όμως, καθώς ο ωκεανός γίνεται σταχτογάλανος, απευθύνεται στη σύντροφό του:

«Επιτέλους λιακάδα, Ελενάκι. Λέω να κάνω δυο τρεις γύρους στο κατάρωμα με τους δύο Ανδρέηδες. Θα πιάσω το χιλιόμετρο, ό,τι πρέπει για τη φλεβίτιδά μου, καθώς το “Aquitania” έχει μήκος 275 μέτρα. Ραντεβού για το γεύμα στις δύο στο “Dining Saloon”. Είναι, λένε, απομίμηση της τραπεζαρίας του Λουδοβίκου 16ου. Αρκετά κλειστήκαμε εδώ μέσα...»

«Μμμ... ταξίδι μέλιτος με τον Θουκυδίδη. Συνήθισα να σε περιμένω, Λευτέρη. Τι είναι η μισή ώρα μπροστά στα οκτώ χρόνια που μου ’λεγες: “Μα πώς θα γίνω νυμφίος μιας Έλενας όταν είμαι νυμφίος της Ελλάδας;” Τέλος πάντων, θα σε περιμένω στις δύο».

Η Έλενα Σκυλίτση, εδώ κι έναν μήνα κυρία Βενιζέλου, απέφευγε τον ήλιο κι έτσι έχασε μερικές ωραίες σκηνές στο κατάρωμα του «Aquitania», στο ένατο επίπεδό του.

Ο Πρόεδρος εισέπνεε βαθιά τον αέρα του Ατλαντικού λέγοντας στον καινούργιο γραμματέα του:

«Αλάτι και ιώδιο, Ανδρέα. Δεν έχει βέβαια το άρωμα του Κρητικού πελάγους...»

Μια αιφνίδια ριπή του ανέμου πήρε το καπέλο του αλλά το άδραξε στον αέρα ο άλλος Ανδρέας – τους ακολουθούσε σε επιφυλακή με το χέρι στο ναυτικό αμπέχονο, καθώς δεν είχε περάσει πολύς καιρός από την απόπειρα δολοφονίας και τον τραυματισμό του Βενιζέλου στον σταθμό της Λιόν. Ο Ανδρέας αυτός, με το κουμπούρι, είναι ανιψιός του ξακουστού φύλακα-άγγελου του Βενιζέλου, Παύλου Γύπαρη. Μακεδονομάχου, πολέμαρχου με την Αντάντ στο Δυτικό Μέτωπο κι ύστερα στα Δαρδανέλια επικεφαλής της Κρητικής Λεγεώνας, αξιωματικού της βενιζελικής «Εθνικής Αμύνης», από την Ασή Γωνιά, μια απάτητη αετοφωλιά των Λευκών Ορέων. Σ' εκείνον πήγαν οι βασιλικοί να φορτώσουν την ευθύνη για τη δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη. Τριάντα χρόνια μετά, ένας νεαρός Χανιώτης συνθέτης θα κάνει το ντεμπούτο του στη συμφωνική μουσική με το «Πανηγύρι της Ασή Γωνιάς» – γραμμένο στην Κρήτη με παραδοσιακό χρώμα– και λες κι ο Πρόεδρος άκουσε την εκ των υστέρων σκέψη μας απευθύνεται στον Ανδρέα Γύπαρη που του φέρνει το καπέλο:

«Αντρίκο, ξέρεις την ιστορία του αμπέχονου που φοράς; Είναι από τ' αγαπημένα μου, το φορούσα με την Τριανδρία στην προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης το '17, μα η Έλενα ήθελε να ξεφορτωθεί τα παλιά μου ρούχα, με πήγε, βλέπεις, στο "Saville Row" να με κάνει Εγγλέζο λόρδο! Μου το έραψε ο φραγκοράφτης Θεοδωράκης, ο Μιχάλης, θα τον

κατέχεις, στα Χανιά, δίπλα στο γραφείο μου στο Σαντριβάνι, ανάποδος άνθρωπος, τσάμπα του δώσαμε τόσα ραφτικά, αυτός μου 'σιαξε όλα τα φράγκικα κοστούμια μα δεν καταφέραμε να τον μεταστρέψουμε προς εμάς τους Ξυπόλυτους, τους Φιλελεύθερους. Και να σκεφτείς πως συμπεθεριάσαμε –μακρινή συγγένεια–, από το σόι του καπετάνιου Βασίλη Χάλη, απ' την πλευρά της μάνας μου. Ο γιος του, ο Γιώργης, είναι τώρα μαζί μας, τον έστειλα δίπλα στον Αριστείδη Στεργιάδη, πρώτα στη Γενική Διοίκηση Ηπείρου και τώρα στην Ύπατη Αρμοστεία της Σμύρνης. Αγύριστο κεφάλι ο φραγκοράφτης...» επαναλαμβάνει και ξεσπά σ' ένα παιδικό γέλιο ενώ στρέφεται τώρα στον οξφορδιανό γραμματικό του Ανδρέα Μιχαλόπουλο, που αντικατέστησε με απαίτηση της Έλενας τον έμπιστό του επί τριάντα χρόνια, τον «αδελφό» του, Κλέαρχο Μαρκαντωνάκη, τη σκιά της ζωής του.

«Αυτή τη μέθοδο προσηλυτισμού των πιο σκληροπυρηνικών πριγκιπικών ακολουθούσαμε στην Κρήτη. Γινόμασταν ομαδικά πελάτες τους. Έτσι λοιπόν κάναμε και σ' έναν τσαγκάρη στα Χανιά, τον Γιώργη Πατσουμάκη. Ένας ένας πηγαίναμε και του παραγγέλναμε υποδήματα. Στο τέλος έγινε δικός μας».

Οι δυο νεαροί συνοδοί του Προέδρου ένιωθαν συγχίνηση κι ευφορία να τον βλέπουν πρώτη φορά ευδιάθετο εδώ κι έναν χρόνο, από εκείνη την αποφράδα 1η Νοεμβρίου του 1920, όταν ο θριαμβευτής των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών συνετρίβη στις εκλογές. Δεν βγήκε καν βουλευτής.

«Πολλοί διερωτώνται πώς έγινε αδελφοποιτός μου και τόσο πιστός στην Ελλάδα ο πρωθυπουργός Λόιδ Τζορτζ. Πολλοί παράγοντες συνήργησαν, αλλά η ιστορία με τον τσαγκάρη των Χανίων τον έκανε να ξεραθεί στα γέλια και να νιώσει δικός μας. Δεν ήταν αριστοκράτης ούτε πλούσιος ο Ουαλός, όπως οι άλλοι επιφανείς πολιτικοί της Αγγλίας. Όταν ορφάνεψε, σε μικρή ηλικία, μεγάλωσε σε σπίτι τσαγκάρη, ενός θείου του, ο οποίος αφιέρωσε όλη τη ζωή του στην ανατροφή, στις σπουδές και στην πολιτική εκτόξευση του ανιψιού του. Μόνο που αναφέρει το όνομά του δακρύζει».

Ο Πρόεδρος έχει κέφια και τον πιάνουν τα γέλια.

«Βρε Ανδρέηδες, έχετε ακουστά την ιστορία “Βάστα, Ανδρέα!”; Ε, λοιπόν, στον Πρώτο Βαλκανικό, όταν ένα τάγμα συνάντησε τον τούρκικο στρατό κοντά στη Φλώρινα και πέσανε οι πρώτοι πυροβολισμοί, ο διοικητής του –Ανδρέας Πλατής με τ’ όνομα– τα χρειάστηκε και ρίχτηκε αμέσως μπρούμυτα. Ντράπηκε όμως και φώναξε στον εαυτό του: “Ντροπή σου, Ανδρέα! Σήκω, Ανδρέα!” Παίρνει κουράγιο, πάει να σηκωθεί, μα στο άκουσμα των πυροβολισμών ξαναπέφτει φωνάζοντας: “Φυλάξου, Ανδρέα. Σε χρειάζεται η πατρίς, θα διοικήσεις στρατιάν”. Κι ύστερα πάλι πάει να ανασηκωθεί: “Εμπρός, Ανδρέα! Κουράγιο, Ανδρέα”, ξαναπέφτει, ξανασηκώνεται και μονολογεί: “Βάστα, Ανδρέα!”»

Έτσι γυρόφερνε η τριάδα στο κατάντρομα με τις δεκάδες σωσίβιες λέμβους, ενώ οι πρώτοι επιβάτες ξεμύτιζαν στον ήλιο. Το πλήρωμα έστηνε μπουφέ κάτω από μια τέντα, γενική ευθυμία επικρατούσε στην

ατμόσφαιρα έπειτα από την ταλαιπωρία της διήμερης κακοκαιρίας. Μια νεαρή Ιρλανδέζα, όπως θα του συστηθεί, παρακαλεί τον Πρόεδρο για μια αναμνηστική φωτογραφία:

«Ευχαρίστως, αγαπητή μου, αλλά πώς με αναγνωρίσατε παρά το νεαρό της ηλικίας σας;»

«Ο αδελφός μου είναι αξιωματικός με τις αγγλο-γαλλικές δυνάμεις στην Πόλη. Πριν ήταν μαζί σας στη Θεσσαλονίκη. Αδημονεί να αποστρατευθεί, δεν αντέχει άλλο, από το '14 στα μέτωπα. Όλοι γύρισαν στα σπίτια τους κι αυτός μένει στην Πόλη να κάνει τι; Να προστατεύει τα Στενά, να φυλάει τον σουλτάνο από τον Κεμάλ; Οι Έλληνες, μας γράφει, πρόδωσαν τον Βενιζέλο, φήφισαν τον εχθρό μας, τον γερμανόφιλο Κωνσταντίνο, δεν έχουμε καμιά δουλειά να τους προστατεύουμε. Ας τους πετάξουν στη θάλασσα».

«Και γιατί πας στην Αμερική;»

«Α, νύφη! Θα με παντρέψει ο άλλος μου αδελφός μ' έναν συνέταιρό του από την πατρίδα».

«Κρίμα κι εγώ θα σε προξένευα σ' αυτόν εδώ τον Κρητικό», γέλασε ο Πρόεδρος κι έδειξε τον ψηλό μυσταχοφόρο Ανδρέα Γύπαρη.

«Όμορφος, αλλά άγριος δεν είναι;»

Ο Πρόεδρος το διασκέδαζε με τη χαριτωμένη κι ενήμερη νύφη της Ιρλανδίας, όταν χαμογελαστός προσέγγισε τη συντροφιά ένας αξιωματικός του «Aquitania», που χαιρετά στρατιωτικά κι ύστερα σκύβει σαν να θέλει να φιλήσει το χέρι του.

«Αξιωματικός καταστρώματος Νικόλαος Σταθάς

από την Άνδρο. Βγάλαμε τον Μεγάλο Πόλεμο στον Ατλαντικό με τα πλοία των αδελφών Εμπειρίκου, των φίλων σας. Μεταφέραμε εφόδια στα στρατεύματα της Ευρώπης».

«Ω, συγχαρητήρια, νεαρέ μου. Ξέρω πως είχατε μεγάλες απώλειες».

«Το “Φρίξος” και τα “Ιωάννινα” τορπιλίστηκαν, το “Ποντοπόρος” και το “Θεσσαλονίκη” βυθίστηκαν, το υπερωκεάνιο “Αθήναι” καταστράφηκε από πυρκαγιά στη γραμμή Νέα Υόρκη-Πειραιάς. Η ιδιοκτήτρια του “Aquitania”, η “Cunard Line”, προσέλαβε πολλούς άνεργους Έλληνες ναυτικούς που έβγαλαν τον πόλεμο στον Ατλαντικό. Ο Λεωνίδας Εμπειρίκος δυσκολεύεται και φάχνει επειγόντως να πουλήσει το “Βασιλιάς Αλέξανδρος”, το μεγαλύτερό του υπερωκεάνιο. Τον κάνουν βουλευτή και υπουργό σας. Στο γραφείο του στο Λονδίνο, απ’ ό,τι ξέρω, μαθητεύει ο μεγαλύτερος γιος σας – καλό παιδί, λένε».

«Ναι, υπουργό Επισιτισμού στην Επαναστατική Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης...»

Ο Πρόεδρος δεν απάντησε με ενθουσιασμό, σαν να είχε μεσολαβήσει κάτι αρνητικό στην άλλοτε θερμή σχέση του με τους Εμπειρίκους, μα ο Ανδριώτης αξιωματικός συνέχισε:

«Ε, και το “Εσπέρια”, που σας πήγε με τον Κουντουριώτη και τον Δαγκλή στα Χανιά τον Σεπτέμβρη του ’16 –κι ύστερα με το “Σφενδόνη” στη Θεσσαλονίκη να κηρύξετε την επανάσταση–, ήταν του Λεωνίδα. “Στης Αμύνης τα παιδιά που διώξαν το βασιλιά” ήταν

κι ο αδελφός μου, ο Κυριάκος –ίδιο όνομα με τον γιο σας–, ναυαγός από το “Ιωάννινα”. Ξέμπαρκος επιδίωξε να μπει στο ναυτικό της Τριανδρίας, αλλά τον ρίξανε στη Μεραρχία Αρχιπελάγους. Ακολούθησε τους Κονδύλη-Πλαστήρα στην ατυχή επιχείρηση της Ουκρανίας να κυνηγούν τους μπολσεβίκους – εκεί στην Οδησό είδαν Ρωσίδες αριστοκράτισσες ξυπόλητες με γουναρικά! Κι ύστερα τους αποβίβασαν στη Σμύρνη. Τώρα βρίσκεται με τον Πλαστήρα στο Τουλού Μπουνάρ της Μικράς Ασίας, καθώς οι βασιλικοί εξεδίωξαν τον Κονδύλη που βρίσκεται με τους άλλους απότακτους βενιζελικούς αξιωματικούς στην υπό αγγλογαλλική κατοχή Κωνσταντινούπολη. Τι να σας πω, Πρόεδρε... σιγάθηκε ο αδελφός μου... το πλήρωμα του θωρηκτού “Αβέρωφ”, που είχε αγκυροβολήσει στις αποβάθρες του παλατιού του σουλτάνου, στο Ντολμά Μπαξέ, κι ατένιζε την Αγιά Σοφιά, ψήφισε μονοκούκι βασιλιά για να γυρίσει υποτίθεται στα σπίτια του. Ζούσαν το μεγάλο όνειρο του ελληνισμού κι αυτοί οι άχρηστοι σκέφτονταν μόνο τα φτωχοχώρια τους. Δεν σου αξίζουμε, Πρόεδρε... Δεν σου αξίζουμε...»

«Όχι, αγαπητέ μου, μην το λες αυτό. Τον κούρασα τον λαό, υπερτίμησα τις δυνάμεις του έθνους».

«Ντροπή για την πατρίδα. Να σας υποχρεώσουν σ’ εξορία, να φύγετε με το “Νάρκισσος” σαν κλέφτες. Του Λεωνίδα Εμπειρίκου κι αυτό. Ο αδελφός μου ο Κυριάκος ήταν δεύτερος καπετάνιος στην πρώτη κρουαζιέρα του “Νάρκισσος” στη Βόρεια Θάλασσα, στα φιορδ της Νορβηγίας, όταν το μίσθωσε για τις φίλες της η δε-

σποινίς τότε Έλενα Σκυλίτση... Συγχαρητήρια κιόλας για τον γάμο σας... Είναι κι αυτός μια παρηγοριά».

Ο Πρόεδρος αιφνιδιάστηκε, όμως προσπάθησε να μη δείξει πως αγνοούσε ότι η σύζυγός του είχε ξαναταξιδέψει με το «Νάρκισσος», πολύ πριν από εκείνη την απελπισμένη φυγή της κυβέρνησής του πέρυσι τον Νοέμβριο μες στην καταιγίδα –με 9 μποφόρ– για την Ιταλία κι ύστερα με τρένο στη Γαλλία. Ο ομιλητικότερος αρχιλοστρόμος του «Aquitania» απαντούσε με ευχέρεια σ’ όλες τις ερωτήσεις του Προέδρου για την εμπορική ναυτιλία και κατέληγε πάντα στο ίδιο ρεφρέν: «Οι Χιώτες, πο πο αυτοί οι Χιώτες, ελέγχουν το παγκόσμιο εμπόριο και τη ναυτιλία! Όλοι σχεδόν οι οίκοι από Καλκούτα μέχρι Βαλτιμόρη, από Βράιλα, Οδησό και Κωνσταντινούπολη, από Αλεξάνδρεια και Μασσαλία μέχρι το Λονδίνο και το Άμστερνταμ ως τη Νέα Υόρκη και το Μπουένος Άιρες, παντού οι Χιώτες. Τι Βλαστοί, τι Ράλληδες, τι Σκαραμαγκάδες, τι Χανδρήδες, Σεκιάρηδες, Αγέλαστοι, Ζυγομαλάδες, Χρυσοβελώνηδες, τι Σκυλίτσηδες –με το συμπάθιο–, τι Εμπειρίκοι... Ο οίκος “Αδελφοί Ράλλη”, οι “Ralli Brothers”, κατέχει δεσπόζουσα θέση στην Ινδία με έδρες σε Καράτσι, Βομβάη, Μαδράς, ενώ μόνο στην Καλκούτα έχει 250 υπαλλήλους».

«Μα οι Εμπειρίκοι, όπως ξέρεις, κατάγονται από την Άνδρο...»

«Όχι, ο γιος του Λεωνίδα, ο Ανδρέας, που τα ψάχνει αυτά, είπε στον αδελφό μου πως μετοίκησαν στην Άνδρο από τη Χίο, ο γενάρχης τους ήταν ο Νικόλαος Λεο-

νάρδου Χίος και οι Ανδριώτες τού κόλλησαν το παρατσούκλι Περίκος ή Μπειρίκος επειδή φορούσε στις γιορτές, όπως όλοι οι Χιώτες άρχοντες, περούκα. Την έμαθαν από τους Γενοβέζους που κατείχαν το νησί καμιά διακοσαριά χρόνια... Τι τα θέλετε όμως, οι κληρονόμοι των Ελλήνων πλοιοκτητών, η τρίτη γενιά, έχουν εκφυλιστεί. Τίποτα δεν θα απομείνει. Να, ο γιος του Λεωνίδα, ο Ανδρέας Εμπειρίκος, παρατά το γραφείο της ναυτιλιακής εταιρείας στον Πειραιά και θέλει να πάει λέει στα Παρίσια να γίνει... δεν ξέρω τι...»

Έτσι εν τη ρύμη του λόγου, πάνω στο κατάστρωμα του «Aquitania», ο ναυτικός Σταθάς αναφέρθηκε στον Ανδρέα Λεωνίδα Εμπειρίκο, που συνδέθηκε στο Παρίσι με τη Μαρία Βοναπάρτη, μαθήτριά του Φρόιντ και σύζυγο του ορκισμένου αντιπάλου του Βενιζέλου πρίγκιπα Γεωργίου, τον οποίο εξεδίωξε από τη Μεγαλόνησο η επανάσταση του Θερίσου το 1905. Σ' εκείνον που έμελλε να γίνει ο πρώτος Έλληνας ψυχαναλυτής, ο συνδημιουργός της ομάδας των υπερρεαλιστών, ο ιδρυτής της υπερρεαλιστικής σχολής στην Αθήνα και, βέβαια, ο συγγραφέας του *Μεγάλου Ανατολικού*.

Ο Πρόεδρος φαινόταν να απολαμβάνει την απροσδόκητη συζήτηση με τον πολύξερο αλλά φλύαρο Έλληνα ναυτικό, ο οποίος όμως τον αιφνιδιάζει για δεύτερη φορά καθώς σκύβει διακριτικά και του ψιθυρίζει:

«Τα “παιδιά”, οι έντεκα δικοί μας στο πλήρωμα, με εξουσιοδότησαν να σας ρωτήσω: Τώρα που γίνατε πλούσιος με τον γάμο σας —όπως κι ο γιος σας Σοφοκλής—, θα εξακολουθείτε να είστε μ' εμάς, με τον λαό ή...»

Η αμηχανία ήταν πρόδηλη στην έκφραση του Βενιζέλου, ενώ η απάντησή του είχε έναν τόνο ρητορικό, ίσως και πομπώδη, άσχετο με το κλίμα της στιγμής:

«Εκλαμβάνω, αγαπητέ μου, την απορία σου ως την ηχώ ανάλογων αμφιβολιών πολλών ανθρώπων του λαού, ακόμη και παλαιών συμπολεμιστών μου εις τας κρητικές επαναστάσεις. Πρέπει να γνωρίζετε ότι προσωπικώς δεν έγινα πλούσιος, δεν είμαι συνιδιοκτήτης του πλούτου της συζύγου μου, αλλά όπως κάθε ηγέτης που ηττάται, πολύ περισσότερο όταν αναγκάζεται να εξοριστεί δίχως πόρους, ευρέθην ενώπιον του παρακάτω διλήμματος: Να διασφαλίσω την πολιτική και οικονομική μου ανεξαρτησία μέσω της γαμήλιας εξαρτήσεως ή να εξαρτηθώ οικονομικώς και πολιτικώς από ισχυρούς φίλους και “φίλους”, Έλληνες και ξένους; Αλλά στην ιδική μου περίπτωση υπάρχει ένα θεμελιώδες ζήτημα που υπερβαίνει το προσωπικόν και αναφέρεται εις την κυρίαν πηγή της κακοδαιμονίας του τόπου. Θα έχεις ακούσει, αγαπητέ μου, να λέγεται πως ο Τρικούπης υπήρξε σπάταλος και φορομπήχτης, ο Δηλιγιάννης δημαγωγός, ο βασιλεύς Γεώργιος αδιάφορος, ο Κωνσταντίνος επιπόλαιος, ο Βενιζέλος υπεραισιόδοξος... Όλα αυτά συγκαλύπτουν το κύριον: την απουσία εθνικής αστικής τάξεως η οποία θα ηγηθεί και θα δημιουργήσει την υλική, την παραγωγική βάση του εκσυγχρονισμού και της αναγεννήσεως της πατρίδος. Αυτός είναι και ο λόγος που το δικό μας εκσυγχρονιστικόν πείραμα, το ιστορικό εγχείρημα του Κόμματος των Φιλελευθέρων, δεν ολοκληρώθηκε. Αναφέρθηκες προηγου-

μένως εις τας μεγάλας οικογενείας της ομογένειας, που δεσπόζουν εις το παγκόσμιο εμπόριον και τον εφοπλισμό. Ε, αυτόν επιδιώκω να “ελληνοποιήσω”, όχι μόνον μέσω των δωρεών αλλά διά των επενδύσεων εις την βιομηχανικήν και αγροτικήν ανασυγκρότηση της χώρας. Εγώ, παραδείγματος χάριν, απαίτησα από τους πρώην εργοδότες σου, τους Εμπειρίκους, να επενδύσουν εις την ελαιουργικήν, την μεταλλευτικήν, τα εκκοκκιστήρια, εις τας τραπεζικάς και ασφαλιστικάς υπηρεσίας εν Ελλάδι. Επεδίωξα να ενεργοποιήσω τον υπεράκτιο ελληνικό πλούτο εις την υπηρεσία του ελληνικού λαού και της πατρίδος. Είναι αδύνατον να στρογγυλοποιήσουμε την ελληνικήν επικράτεια με την Ανατολικήν Θράκην, την Ιωνίαν εις Μικράν Ασία και τα Δωδεκάνησα –την Κύπρον εντός ολίγου–, αν δεν αποκτήσομεν ισχυράν οικονομικήν σπονδυλικήν στήλην».

Το ρητορικό αυτό καθαρευουσιάνικο ξέσπασμα του Βενιζέλου άφησε άφωνο τον Έλληνα αξιωματικό, ο οποίος στο τέλος επανέλαβε με έκδηλη ενοχή:

«Ουδέποτε αμφέβαλλα, Πρόεδρε, ουδέποτε... Ήσουν και θα είσαι δικός μας, το ξέρω...» κι επιχείρησε μάταια ακόμα μια φορά να σκύψει να του φιλήσει το χέρι.

Ας σημειωθεί ότι ο Βενιζέλος ήταν φίλος της δημοτικής στη λογοτεχνία και στον καθημερινό λόγο, αν και δεν τη θεωρούσε ακόμη επαρκώς καλλιεργημένη για τις επίσημες δημόσιες αγορεύσεις του. Μόλις έπεφτε σε Κρητικό ή έβλεπε κρητική βράκα, μιλούσε την κρητική διάλεκτο σαν να μην απομακρύνθηκε ποτέ από την Πλατεία Σαντριβανίου στα Χανιά. Μιλούσε τα

γαλλικά με άνεση, ιδιαίτερα μετά την πολύχρονη διεθνή παρουσία του, ενώ τα κρητικο-αγγλικά του, χρήσιμα στο διάβασμα, παρέμειναν στη φάση του αυτοδίδακτου με μέθοδο στο Ακρωτήριο –στο βάπτισμα του πυρός το 1897–, πέρα από λίγα μαθήματα του Αιγυπτιώτη Κρητικού Στρατηγάκη.

Μερικές ριπές του ανέμου μετέτρεψαν δύο τρία γυναικεία καπέλα σε πολύχρωμους χαρταετούς, η ευθυμία των επιβατών της πρώτης θέσης έφτανε στο αποκορύφωμα, άρχισαν κιόλας να συνωστίζονται στον μπουφέ για μπίρες, ενώ ο Ανδρέας προειδοποιούσε τον Πρόεδρο:

«Έχετε καθυστερήσει. Η κυρία Έλενα θα περιμένει...»

Η Έλενα στωικά, κάτι σπάνιο για τον απότομο χαρακτήρα της, περιεργάζεται εξεταστικά τους συνεπιβάτες που γευματίζουν, όταν βλέπει επιτέλους τον αργοπορημένο σύζυγό της να διασκελίζει τις δύο συνεχόμενες πόρτες που οδηγούν από το κατάστρωμα στο «Dining Saloon», ενώ μια κυρία –γύρω στα τριάντα πέντε το πολύ– με νωχελική ομορφιά, ντυμένη με μαύρο δαντελωτό φόρεμα σπεύδει να τον υποδεχτεί στον διάδρομο μ' ένα ύφος καταφανώς θαυμαστικό. Εκείνος ανταποκρίνεται στο κάλεσμά της με το γνωστό περιποιητικό, ανάλαφρο, θελκτικό, ολίγον παιγνιώδες στιλ του, που η Έλενα το χαρακτηρίζει «επαρχιώτικη ερωτοτροπία».

«Χμ, επιτέλους επανέρχεται η λάμψη στα μάτια του κι εκείνο το χαμόγελο Τζοκόντας που ξετρελαίνει τις

κυρίες της αθηναϊκής αριστοκρατίας, αλλά δύσκολα θα άγγιζε μια φλεγματική Βρετανίδα. Η κυρία με το μαύρο μού θυμίζει αυτή την ωραία μεγαλοκυρία του καθηγητή στην Αθήνα, παθητική, δοτική, πολύ θηλυκή, σίγουρα στο κρεβάτι θα μοιράζονται με τον σύζυγό της τον αμοιβαίο θαυμασμό τους για τον Βενιζέλο. Χμ, το 'χω σίγουρο πως ο γιατρός Μενέλαος Σακοράφος υποδαύλιζε τον έρωτα της γυναίκας του με τον Μεγάλο Αρχηγό, δηλαδή υπέθαλπε υποσυνείδητα το κεράτωμά του. Να πάλι πώς γέρνει δεξιά τον έναν ώμο με το κεφάλι προς τα κάτω, κοντά στο αυτί της συνομιλήτριάς του ενώ κινεί ρυθμικά, εξομολογητικά το δεξί του χέρι, αυτό το όμορφο μακρύ χέρι που ύμνησε ο Παλαμάς. Ολοφάνερα τη φλερτάρει με το αιώνιο στίλ του μπροστά στα μάτια μου. Κοίτα την ανόητη, γελά σαν χαζοαμερικάνα... Μμμ, θα 'ναι μικρότερη από εμένα καμιά δεκαπενταριά χρόνια... Μα τι να του λέει;»

Έτσι σχολίαζε η Έλενα τον σύζυγό της, που επιτέλους απαγκιστρώνεται και καταφθάνει μ' εκείνο το αθώο, υπερβατικό ύφος του:

«Άργησα, ε Λενάκι; Αύριο αν έχει τον ίδιο καιρό πρέπει να με συνοδεύσεις, αυτός ο ήλιος δεν σε χτυπά...»

«Μάλιστα, Λευτεράκη. Μελετούσα τώρα το στίλ σου όταν φλερτάρεις, τον τρόπο που έγερνες προς την κυρία...»

«Το στίλ μου; Ίσως να οφείλεται στην ελαφρά βαρικοΐα μου από το αριστερό αυτί, ίσως να το απέκτησα όταν πουλούσα στο μαγαζί του πατέρα μου τηνπραμάτεια μου με τα υαλικά στις πελάτισσες, καμιά

δεν έφευγε με άδεια χέρια... Κάποιοι λένε πως μιμήθηκα τον τρόπο πειθούς του προκατόχου μου στην ηγεσία των κρητικών αγώνων, του γιατρού Ιωάννη Σφακιανάκη... αλλά προς Θεού, όχι και φλερτ».

«Ξέρεις, μου σύστησαν στην Αθήνα την ερωμένη σου, την κυρία Σακοράφου το γένος Ρουσσαίν... Ωραία, δεν λέω... Θα 'βαζε σε πειρασμό ακόμα και... Παράδοξη ομοιότητα μ' αυτήν εδώ τη νέα θαυμάστριά σου στο πλοίο. Σου καλάρεσε... Είναι κι εκείνης ο σύζυγος θαυμαστής σου;»

«Μα τι λες, βρε Λενάκι; Η γυναίκα είναι χήρα...»

«Α! Το καλύτερό σου, όπως εκείνη η Χανιώτισσα, η Παρασκευούλα, ο σύζυγος-λάτρης σου την παρέδωσε κληρονομιά στον αδελφοποιτό του... Συμβαίνουν και στη Βρετανία, μη νομίζεις...»

«Αχ, αυτός ο αγγλοχιώτικος σαρκασμός σου. Σε πληροφορώ λοιπόν ότι η Αμερικάνα με πήρε γι' άλλον. Μου φάνηκε πολύ αστείο».

«Θες να πεις ότι δεν μίλαγε στον τέως πρωθυπουργό της Ελλάδας, έναν εκ των ηγετών της συμμαχικής νίκης στον Μεγάλο Πόλεμο;»

«Ακριβώς. “Κύριε καθηγητά, κύριε καθηγητά”, με προϋπάντησε μ' έναν ομολογουμένως γοητευτικό τρόπο. “Επιτέλους, έρχεστε στην Αμερική μας, αφήσατε λοιπόν πίσω την αγαπημένη σας Βιέννη; Α, τι μεγάλη τύχη να σας εξομολογηθώ ένα χθεσινό όνειρο που με συντάραξε. Λένε ότι μόνο εσείς ερμηνεύετε επιστημονικά τα όνειρα”. “Είναι αλήθεια, κυρία μου, πως πιστεύω κι εγώ στα όνειρα. Λοιπόν;” “Έπεφτα, έπεφτα

από πολύ ψηλά με ιλιγγιώδη ταχύτητα, ώσπου κάποια χέρια με άρπαξαν λιπόθυμη λίγο πριν συντριβώ στο έδαφος. Τι να σημαίνει;” “Γάμος, αγαπητή μου, γάμος, με βεβαιότητα”, της απάντησα, “δίχως καμία αμφιβολία”. “Μα μόλις χήρεψα, μεταφέρω τις στάχτες του συζύγου μου στην πατρίδα, στη Μινεάπολη!” “Ε, και; Τόσο νέα χήρα;” “Ο σύζυγός μου, ανώτατος αξιωματικός, τραυματίστηκε στο Δυτικό Μέτωπο, αλλά τον σκότωσε τελικά στο νοσοκομείο η καταραμένη γρίπη. Δεν είναι κάπως νωρίς, κύριε καθηγητά, να ξεκινήσω μια νέα ζωή;” “Όσο νωρίτερα τόσο καλύτερα. Διαφορετικά η μοναξιά της χηρείας θα σας γίνει συνήθεια. Εγώ ήμουν μέχρι πρόσφατα, πριν από έναν μήνα, κοντά τριάντα χρόνια χήρος. Να είστε ερωτικά δραστήρια και να παντρευτείτε σχετικά σύντομα”. “Ο λόγος σας με ανακουφίζει, με απελευθερώνει, κύριε καθηγητά... Α, τι κρίμα που ξαναπαντρευτήκατε!” Έτσι ακριβώς, Λενάκι, έχει το αστείο περιστατικό μας».

«Δεν της αποκάλυψες τελικά ποιος είσαι;»

«Όχι! Άσ' τη να εμπιστευτεί τον ονειροκρίτη μου. Θα 'ναι πολύ καλό για την περαιτέρω ζωή της. Να δεις που η ερμηνεία “γάμος” θα λειτουργήσει ως αυτοεπιβεβαιούμενη προφητεία».

«Το “γάμος” πώς σου ήλθε;»

«Έτσι παντρεύτηκαν οι γονείς μου. Η μάνα μου ράβδιζε ψηλά μια ελιά, παραπάτησε κι άρχισε να καταρρέει από κλαδί σε κλαδί, αρπάχτηκε στο τέλος από ένα, μα δεν άντεχε έτσι κρεμασμένη, θα 'πεφτε από στιγμή σε στιγμή, οι άλλες μαζώχτρες ούρλιαζαν πανι-

κόβλητες “Βοήθεια!”. Τις άκουσε ο πατέρας μου που περνούσε τυχαία κι έτρεξε και την έπιασε στον αέρα. Ακολούθησε ειδύλλιο και απαγωγή της ανήλικης Στυλιανής Πλουμιδάκη. Κακούργημα στην οθωμανική Κρήτη για τους Χριστιανούς».

«Την προπαραμονή των εκλογών ήλθες στη “Μεγάλη Βρεταννία” και μου λες πελιδνός το αδιανόητο, μπροστά στον διευθυντή της, τον Θόδωρο Πετρακόπουλο, το “φανάρι” σου! – τι τύπος κι αυτός, Θεέ μου: “Θα χάσουμε τις εκλογές. Η γυναίκα του Πότη Τσιμπιδάρου με είδε στο όνειρό της να κατεβαίνω μες στη νύχτα από τον Λυκαβηττό προς το Σύνταγμα μ’ ένα κερί στο χέρι. Θυμηθείτε το όνειρο του Κρίτωνα που μάντεψε τον θάνατο του Σωκράτη”, έτσι μας είπες. Σκέφου ότι ο πρεσβευτής “μας” λόρδος Γκράνβιλ μου ανακοίνωσε με βεβαιότητα: “Η πιθανότητα να χάσει τις εκλογές ο Βενιζέλος είναι μία στις χίλιες”».

«Βλέπεις, μόνο το όνειρο έπεσε μέσα. Κάτι πάει να μας πει που δεν θέλουμε να το δούμε στον ξύπνιο μας. Και χθες βράδυ με επισκέφθηκε ένα εφηβικό όνειρο, προάγγελος πάντα δεινών...»

«Γι’ αυτό ήσουν αγχωμένος; Σ’ άκουσα, γύρω στις τέσσερις...»

«Είμαι στο μαγαζί του πατέρα μου με τα γυαλικά. Κάτι σαν δυνατός σεισμός εκτόξευε τα γυαλικά απ’ τα ράφια που με πλάκωναν από παντού κι ένιωθα να πνίγομαι. Πήγαινα στην τετάρτη γυμνασίου. Είχε προηγηθεί αποβραδής ένας έντονος καβγάς των γονιών μου με χειροδικίες κι εγώ μπλέχτηκα, πήρα το μέρος της μά-

νας μου. Τώρα πιστεύω ότι ο πατέρας μου έπαθε εκείνο το βράδυ απ' τον θυμό και την ντροπή του μια αναπνευστική και καρδιακή κρίση! Έτσι θα πάω κι εγώ, να το ξέρεις».

«Μα εσύ θεωρείς τον εαυτό σου άτρωτο. Ούτε στιγμή δεν πίστεψες ότι οι σφαίρες των δολοφόνων στον σταθμό της Λιόν θα σε αποτέλειωναν. Πάντα στις κινήσεις σου επαναλαμβάνεις: “Βάλε στον λογαριασμό και το καλό μου άστρο”. Αυτό είπες κι όταν οι Big Three—ο πρόεδρος Γουίλσον των ΗΠΑ, ο Λόιδ Τζορτζ της Αγγλίας και ο Κλεμανσό της Γαλλίας—σου πρότειναν στο Παρίσι να καταλάβεις τη Σμύρνη. Τρέχατε με τον Κλέαρχο Μαρκαντωνάκη μες στη βροχή προς το “Mercedes”, το ξενοδοχείο της αντιπροσωπίας σας, και δεν ξεχνώ το στιγμιότυπο με την κυρία, αυτή με το γατάκι, που μου αφηγήθηκες:

»—Περάστε στο διαμέρισμά μου να μη βραχείτε.

»—Μια άλλη ώρα, τώρα με περιμένει η Σμύρνη.

»—Είναι η σύζυγός σας;

»—Όχι, όχι!

»—Η ερωμένη σας;

»—Όχι!

»—Η φίλη σας;

»—Όχι!

»—Εμ, τότε;

»—Το όνειρο, το όνειρο!

»“Το όνειρο της Ιωνίας, Λενάκι”, μου είπες τότε που έτρεχα στα κλεφτά να σε συναντήσω στο Παρίσι, εγώ στο “George V” στα Ηλύσια τις μέρες της Διάσκεψης

των Βερσαλιών. Τελικά ο ορθολογιστής Βενιζέλος υπολογίζει και στην καλή τύχη;»

«Και βέβαια την υπολογίζω, μα ως μελετητής του Θουκυδίδη γνωρίζω καλά και την αντιστροφή της τύχης, το σύνδρομο Ύβρις-Νέμεσις. Το “πότε” δεν το ξέρεις προκαταβολικά. Το όνειρο με τα γυαλικά το είδα και την παραμονή που δολοφόνησαν τον βασιλιά Γεώργιο στη Θεσσαλονίκη. Αν βρισκόταν μαζί μας ο Κλέαρχος, που εσύ απέπεμψες, θα μαρτυρούσε τι του είπα εκείνο το πρωινό πριν απ’ το φονικό. “Η τύχη θα μας εγκαταλείψει”. Σ’ το ’χω εξηγήσει πολλές φορές πως αν ζούσε ο Γεώργιος δεν θα προσχωρούσε η βασιλική οικογένεια στο γερμανικό στρατόπεδο, όπως με τον Κωνσταντίνο, θα ήταν με την Αντάντ, δεν θα είχα παραιτηθεί δις το καταραμένο 1915, δεν θα φτάναμε στον ολέθριο Εθνικό Διχασμό που θα αφανίσει τη χώρα».

«Με αγγλόφιλο βασιλιά και Ρωσίδα βασίλισσα, την Όλγα, ανιψιά του τσάρου Αλέξανδρου Β’, είναι βέβαιο, Λευτέρη, ότι θα ήταν με την Αντάντ. Λογική προέκταση –ίσως αυθαίρετη αλλά την κάνω–, τη δολοφονία του σχεδίασαν οι μυστικές υπηρεσίες της Αυστροουγγαρίας ή του Κάιζερ της Γερμανίας. Ο τελευταίος ήθελε να δει βασίλισσα της Ελλάδας την αδελφή του Σοφία και βασιλιά τον ανεκδιήγητο Κωνσταντίνο».

«Λογικά ναι, όμως βάζε, Ελένη, και το παράλογο στον υπολογισμό. Η βασίλισσα Όλγα έχασε μια ώρα στο κελί του Σχοινά, του δολοφόνου, μα ποτέ δεν μαρτύρησε τι της εξομολογήθηκε. Κάθε παιδί της ακολουθούσε και τη δική του πολιτική συμμαχιών. Δεν είχε και

λίγα, επτά: Κωνσταντίνο, Γεώργιο, Νικόλαο, Ανδρέα, Χριστόφορο, Αλεξάνδρα, Μαρία. Ο “περιέργος” ορμισμένος εχθρός μου από τα Κρητικά, ο πρίγκιπας Γεώργιος, λόγω του γάμου του με τη Μαρία Βοναπάρτη τάχθηκε με τη Γαλλία, με την Τριπλή Συμμαχία – Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία. Ο πρέσβης μας στην Πόλη, ο Καλλέργης, απέσπασε μια πληροφορία από τον Γερμανό πρεσβευτή, στενό φίλο της Σοφίας, ότι θα γίνει “κάτι” ώστε να προκληθεί ενδοβαλκανική σύγκρουση και να βρει αφορμή η Αυστρία να πραγματώσει το παλιό της όνειρο: να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη. Δηλαδή, θα φόρτωναν τον φόνο σε Σέρβους εθνικιστές. Ο Καλλέργης σε εμπιστευτικό του σημείωμα προς το αγγλικό Φόρεϊν Όφис ενημέρωσε σχετικά, αλλά υπήρξε μια ολόκληρη βασιλική σκευωρία για να καλυφθεί η αλήθεια».

«Α, μη φοβάσαι, Ελενάκι”, μου είπες μετά τον τραυματισμό σου στη Λιόν. “Μια γριά μαία-ξεματιάστρα –άλλοι λένε ένας καπετάνιος στη σπάλα ενός κριαριού– μάντεψε πως όσα χρόνια ζήσει το μωρό σ’ αυτό τον αιώνα, τόσα και στον επόμενο. Δηλαδή τριάντα έξι στον 19ο αιώνα, τριάντα έξι και στον 20ό!” Δεν ξέρω αν το είπες μισοαστεία ή μισοσοβαρά...»

«Ευτυχώς ή δυστυχώς τουλάχιστον τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια δεν βλέπω να μένεις χήρα. Η αντιστροφή της μοίρας μου σφραγίζεται, να ξέρεις, από τρία σημαδιακά γεγονότα: τη δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου, την απόπειρα στη Λιόν –όταν πυροβόλησαν Έλληνες αξιωματικοί του Ναυτικού τον τροπαιούχο της Συνθήκης των Σεβρών– και τέλος το “δάγκωμα της

μαϊμούς” που σκότωσε τον βασιλιά Αλέξανδρο. Αυτό το δάγκωμα κορύφωσε τον Εθνικό Διχασμό και παλινόρθωσε τον Κωνσταντίνο στη χειρότερη στιγμή, εν μέσω Μικρασιατικής εκστρατείας, αποξενώνοντας τη χώρα από τους φυσικούς της συμμάχους. Η προσωπική μου τύχη είναι το τελευταίο που με ενδιαφέρει, αποχώρησα άλλωστε οριστικά και αμετάκλητα από την πολιτική, ωστόσο νιώθω να έρχεται τυφλή σαν μοίρα μια ανυπολόγιστη εθνική καταστροφή, δίχως να είμαι σε θέση να την αποτρέψω. Το αντίθετο, για να αποφύγουμε τον εμφύλιο πόλεμο έφυγα, εξοστρακίστηκα και τώρα στα πενήντα επτά μου, ενώ ακούω τη βουή του επερχόμενου, κάνουμε γαμήλιο ταξίδι στην άλλη άκρη του κόσμου».

«Η τύχη δεν σ’ έχει εγκαταλείψει οριστικά. Το come-back είναι μπροστά σου. Τι εννοούσες όμως όταν μιλούσες για το καλό σου άστρο;»

«Είμαι το μόνο αρσενικό παιδί της μάνας μου που επέζησε. Τρία αρσενικά έχασε στη γέννα και το τέταρτο αρρώστησε. Σου ’χω ξαναπεί πως μεγάλωνα με τον φόβο μη γίνω ανάπηρος σαν τον αδελφό μου, τον μακαρίτη Αγαθοκλή. Ύστερα γεννήθηκα το ’64, αν είχα γεννηθεί το ’54 θα ξεμύτιζα στις ατυχείς κρητικές επαναστάσεις, θα μ’ έτρωγε το μαύρο σκοτάδι όπως τόσες ηγετικές μορφές. Αντίθετα, βρέθηκα στην “τυχερή επανάσταση” του 1896 που άνοιξε τον δρόμο στην Αυτόνομη Κρητική Πολιτεία. Αυτή μου έδωσε τεράστιες δυνατότητες να αναδειχτώ και μάλιστα να διεθνοποιηθώ, καθώς το Κρητικό Ζήτημα έγινε κεντρικό στην ευρω-

παϊκή διπλωματία και η Μεγαλόνησος πόλος έλξης Ευρωπαϊών ναυάρχων, προξένων, δημοσιογράφων, ακόμα και ηγετών, όπως ο Κλεμανσό της Γαλλίας το 1899...»

«Α! τον σκλαβώσατε μ' ένα ερωτικό δόλωμα...»

«Ξεμυαλίστηκε από τη Μαρίτσα, την κόρη του Βουλγαρίδη, που ήταν υποπρόξενος της Ρωσίας στα Χανιά. Έζησε στα ορεινά τη φιλοξενία και τα γλέντια της Κρήτης. Ίσως το παράκαναν με τις περιποιήσεις, έτσι που να πει: “Δεν περνάτε καθόλου άσχημα υπό οθωμανική κυριαρχία”. Τον πήγαν, λοιπόν, και στα αρχαία της Γόρτυνας και διανυκτέρευσε το χωριό Άγιοι Δέκα της Μεσαράς. Εκεί, ύστερα από ένα τσιμπούσι, ξέχασε το πορτοφόλι του ή του το αφαίρεσαν εντέχως κι ύστερα ένας έφιππος χωρικός τον πρόλαβε στον δρόμο προς το Ηράκλειο και του το επέστρεψε. Αυτό το περιστατικό μπέσας και τιμιότητας(!) μου το επαναλάμβανε με θαυμασμό στη Διάσκεψη του Παρισιού, όταν συνηγορούσε στον επιφυλακτικό Αμερικανό πρόεδρο Γουίλσον για την ειλικρίνεια των ελληνικών ισχυρισμών».

«Τυχερός που ξέκοψες απ' το εμπόριο του πατέρα σου».

«Ας είναι καλά ο Γιώργος Ζυγομαλάς, ο πρόξενος της Ελλάδας στην Κρήτη, που διέγινωσε τις ικανότητές μου κι έκαμψε την επίμονη αντίρρηση του πατέρα μου να με στείλει για σπουδές. “Κυριάκο, μη στερήσεις την πατρίδα από ένα τέτοιο ταλέντο”, του είπε. Αυτός ήταν η καλή μου τύχη. Αλλά από το εμπόριο έμαθα να μη χάνω πελάτες, απ' αυτό έμαθα τη γαλλική, καθώς ο

πατέρας μου με υποχρέωνε να αλληλογραφώ μαζί του “στη διεθνή γλώσσα των εμπόρων” κι ας μην την ήξερε ο ίδιος, όταν μ’ έστειλε σ’ εμπορικό γυμνάσιο στην Αθήνα, το ιδιωτικό Λύκειο Αντωνιάδη, κι ύστερα στο δημόσιο της Σύρου».

«Τυχερός να λες που έπεςες και σ’ έναν ανόητο πρίγκιπα και προέκυψε η Επανάσταση στο Θέρισο το 1905, όταν σε πρωτοέμαθα στο Λονδίνο από το άρθρο και τη φωτογραφία του επιφανούς δημοσιογράφου Εδουάρδου Ντίλον. Ήσουν τόσο διαφορετικός ανάμεσα στους άλλους καπετάνιους... Τότε έκανα πρώτη φορά τη σκέψη να σε παντρευτώ. Με τα λευκά στιβάκια και τα χρυσά γυαλάκια ήσουν τόσο ταιριαστός με τον ατίτασο ιδεαλισμό μιας επαναστατημένης αλλά παραχαϊδεμένης κόρης που απέρριπτε στη σειρά όλους τους πλούσιους υποψήφιους γαμπρούς. Η Βιργινία, η μάνα μου, έκανε τότε μια πρώτη διερεύνηση για σένα, όμως της είπαν πως τα ’χες ταυτόχρονα με την οικιακή βοηθό που μεγάλωνε τα παιδιά σου, την Αναστασία, και ήσουν ξετρελαμένος με τη σύζυγο –χήρα λίγο μετά– του καλύτερού σου φίλου και συνεργάτη στο δικηγορικό γραφείο, την Παρασκευούλα Βλουμ, ενώ ο Κωνσταντινίδης μας πληροφόρησε πως απέρριψες το προξενίο με τη Ναταλία –την κόρη του Στέφανου Δραγούμη–, την όμορφη και νέα χήρα του Παύλου Μελά. “Δεν είμαι για παντρολογήματα”, απαντούσες στις διαμεσολαβήσεις. Η μάνα μου στη συνέχεια ρώτησε και τον Αλέξανδρο Καραθεοδωρή, τον πρώην Γενικό Διοικητή της οθωμανικής Κρήτης, ο οποίος μίλησε με ενθουσιώ-

δη λόγια για τον νεαρό δικηγόρο και πολιτευτή των Χανίων».

«“Πολιτευτής!” Ε, πρόσθεσε στα τυχερά μου πως κληρονόμησα στα είκοσι τέσσερά μου, το 1888, έτοιμη τη βουλευτική έδρα Κυδωνίας, όταν ο γαμπρός μου Κώστας Μητσοτάκης –σύζυγος της Κατίγκως, αδελφής μου– αποχώρησε ώστε να γίνει εφέτης. Διαφορετικά θα ’πρεπε να γεράσω για να καταξιωθώ, όπως συνέβαινε τότε στην Κρήτη, με τους γέροντες προύχοντες και τους παλαιούς οπλαρχηγούς. Σημείωσε επίσης ότι βγαίνω στο κλαρί όταν η Αγγλία άρχισε να εγκαταλείπει τη φιλοτουρκική πολιτική του Ντισραέλι. Χαίρομαι που θυμήθηκες την αρθρογραφία του Ντίλτον. Ξανάγραψε στην Επανάσταση του Γουδιού του 1909 και υπέδειξε στους Έλληνες πως ο άνθρωπος που αναζητούν είναι “Κρης και μεταρρυθμιστής”. Ο καημένος ο Νικόλαος Ζορμπάς του Στρατιωτικού Συνδέσμου το ερμήνευσε ως εύνοια της Αγγλίας στο πρόσωπό μου, πράγμα που ενίσχυσε την πεποίθησή του να εμπιστευθεί την ηγεσία της Ελλάδας στον πρωθυπουργό της Αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας. Κι ο τραπεζίτης, Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης, Ιωάννης (Νάνος) Βαλαωρίτης, της γνωστής οικογενείας, με υπέδειξε καθώς εκτίμησε το πάθος μας να ιδρύσουμε Τράπεζα Κρήτης. Όμως το τυχερό μου άστρο συνδέεται με το τέλος μιας εποχής που έφερε την πρωτοφανή παγκόσμια οικονομική επέκταση, την εμφάνιση νέων αντιθέσεων κι ανακατατάξεων και τη δυνατότητα νέων συμμαχιών, καθώς η ανθρωπότητα βάδιζε στον Μεγάλο Πόλεμο ενώ

η κρίση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έφτανε στην κορύφωσή της. Στην έγκαιρη επιλογή του σωστού στρατοπέδου και στις συμμαχίες βρίσκεται το μυστικό μου. Στις συμμαχίες περισσότερο κι από τη δύναμη του στρατού μας. Η διπλωματία μου προηγήθηκε των στρατιωτικών επιτυχιών και στους Βαλκανικούς Πολέμους, τον Πρώτο και τον Δεύτερο, που διπλασίασαν την Ελλάδα».

«Α, έτσι, Λευτεράκη, ξέχασες κι εσύ αυτό που κανείς στην Ελλάδα δεν γνωρίζει –εκτός από τις δυο σκιές σου, τον Κλέαρχο Μαρκαντωνάκη και τον Βασίλη Σκουλά–, πως η Έλενα σου σφράγισε τον αδελφικό και ακατάλυτο προσωπικό δεσμό σου με τον Ντέιβιντ Λόιδ Τζορτζ εκείνα τα Χριστούγεννα του '12, την Πρωτοχρονιά του '13, τότε που ο σημερινός πρωθυπουργός της Αγγλίας ξημεροβραδιαζόταν στο Χάιγκέιτ, στο 41 της Γουέστ Χιλ. Εκεί που οκτώ χρόνια αργότερα παντρευτήκαμε, στο μέγαρο της αγαπημένης μου Ντομινί –λαίδης Κρόσφιλντ–, κόρης της “αδελφής” μου Μαρίκας Ηλιάδη. Εκεί που ο Λόιδ Τζορτζ χαλάρωνε τα Σαββατοκύριακα μακριά από τα “περίεργα” μάτια του κόσμου, απολάμβανε όπως κι άλλοι επιφανείς το τένις με την πρωταθλήτρια Ντομινί και τραγουδούσε τα ουαλικά του τραγούδια ενώ τον συνόδευε στο πιάνο ο Άρθουρ Κρόσφιλντ. Απ’ τη στιγμή που έγινες ο άνθρωπός μου, όπως και της Ντομινί, ο Λόιδ Τζορτζ θα είναι διά βίου δεσμευμένος μαζί σου. Οι Έλληνες αγνοούν, με τη μυστικοπάθειά σου, πως από τη μέρα που σε γνώρισα –στη δοξολογία στον καθεδρικό της Αγίας Σοφίας, στο Μπεϊσ-

γουότερο του Λονδίνου, τον Δεκέμβρη του '12— έγινε η επίσημη ξεναγός σου, μεταφράστριά σου, συμβουλός σου... και στο τέλος... κάτι παραπάνω. Ποιος ξέρει για εκείνη την πρωταρχική σχέση μας; Κάτι διέρρευσε τότε στην εφημερίδα *Εμπρός*, αλλά το έπνιξες. Η φιλενάδα σου η Κυβέλη, που μ' έβαλες να γίνω χορηγός στην τουρνέ της στην Πόλη και τη Σμύρνη, κουτσομπολεύει τώρα φωναχτά: «Αν κέρδιζε τις εκλογές ο Βενιζέλος, δεν θα παντρευόταν αυτό τον Άγγλο τσολιά, την πήρε για να λύσει τα οικονομικά του». Να λοιπόν, αχάριστε Κρητικές, που με διέγραψες από το τυχερό σου άστρο».

«Μα τι λες τώρα; Είσαι ο πιο στενός κι έμπιστος συνεργάτης μου...»

«Α, είμαι ένας θηλυκός και πλούσιος Κλέαρχος Μαρχαντωνάκης, λοιπόν... Εδώ μ' έβαλες να παίξω αυτό το ηλίθιο θέατρο με τη Ζερβουδάκαινα, την πεθερά του γιου σου, πως τάχα μάς έκανε το προξενιό μόλις πρόσφατα, το '21 —Θεέ και Κύριε—, για να αποδεχθεί τελικά ο Σοφοκλής τον γάμο του πατέρα του. Πρέπει όμως, επιτέλους, να διαχειριστείς την αντιπάθειά του προς τη σύζυγό σου, δεν γίνεται να πληρώνω εγώ τις ενοχές του πως “σκότωσε” τη μάνα του στη γέννα».

«Προς Θεού, Έλενα, έχεις πέσει θύμα ενός μύθου. Η Μαρία δεν πέθανε στη γέννα αλλά από επιλόχεια μόλυνση οκτώ μέρες αργότερα. Φταίει η μαία που της έβαλε ένα βρώμικο πουάρ, μυγοφτυσμένο. Και μην ξύνεις, μωρέ Λενάκι, παλιές πληγές. Γεννήθηκες στην ηλιόλουστη όχθη της ζωής και δεν ξέρεις τι πάει να πει απαρηγόρητος πόνος».